

A doktori értekezés összefoglalója

Tamás Dénes

A szépség beállítása

– Krasznahorkai László regényuniverzumáról –

Szeged, 2009

Az értekezés középpontjában Krasznahorkai László prózairodalma áll. Ezt a korpuszt próbálja az értekezés egy viszonylag egységes szempontrendszerrel kiépítve értelmezni. Az értelmezés nem arra törekszik, hogy monografikus igénnyel kimerítse Krasznahorkai prózáját, hanem inkább azt próbálja végigkövetni, ahogy az értelmezési szempontból kiindulva Krasznahorkai művei párbeszédre foghatók.

A disszertáció első fele az értekezés szempontrendszerének kiépítésére vállalkozik. Ez több lépcsőn keresztül történik meg. Maga Krasznahorkai prózájának recepciótörténete képezi a kiindulópontot, amely számos tanulsággal szolgál az értekezés későbbi menetére vonatkozólag. A recepciótörténetből derül ki, hogy Krasznahorkai prózája a recepciót meghatározó elméleti előfeltevések szempontjából egy hanyatlástörténetnek mutatkozik, aminek a viszonylatában az első regényt prózapoétikai szempontból kevésbé sikeres regények követik. Az értekezés azt próbálja bebizonyítani, hogy ez a megközelítés mögött meghúzódó elméleti előfeltevések tulajdonképpen túlságosan rövidre fogott következtetéseket eredményeznek, és elvetik Krasznahorkai írásművészetének egyik fontos tétjét. Ez a tét ugyanis nem ragadható meg irodalomelméleti terminusokban, hanem filozófiai implikációkat is hordoz, és nem más, mint amit az értekezés címe is állít: a szépség beállítása.

Ahhoz, hogy bevezethesse a vizsgálódás szempontját az értekezés egy elméleti fejezet erejéig kitér azokra az előfeltevésekre, amelyek meghatározták a Krasznahorkai-recepció alakulását. Meglátásom szerint a prózapoétikai újításokra fókuszáló ukkérzékenység. Jauss és Paul de Man közötti vita felelevenítése és továbbgondolásán keresztül próbáltam körvonalazni a szövegvilág elsősorban hermeneutikai indíttatású fogalmát, ami később a konkrét elemzéseim alapját is képezte. Ebből a vizsgálódásból származó következtetéseket pedig egy konkrét elemzés kritikai olvasatán keresztül igazolni is próbáltam.

Ezek az elméleti fejtegetések után tértem rá saját elemzési szempontom kiépítésére. Ehhez Krasznahorkai egy kései novelláját használtam fel. A „Kamovadász” című novella többrétegű leírásában a szépség megragadásának egy összetett struktúrájára bukkantam. Ezt neveztem az értekezésemben „a szépség világfeltáró struktúrájának”, és ennek alakulását, módosulását akartam lekövetni Krasznahorkai prózai munkáiban.

Mivel a szépség fogalma mind a filozófia, mind az esztétika történetében egy lejáratott, perifériára sodródott fogalom, egy fejezet erejéig kitértem a szépség fogalmának alakulástörténetére, azzal az ambícióval, hogy megtaláljam azokat a pontokat, amelyeken keresztül a szépség fogalma újraérvényesíthető. A Hegeltől eredeztethető „ragyogó szépség” gondolatában akadtam arra a magra, amin keresztül beláthatóvá válhat a szépség „aktualitása”. Főleg Heidegger és Gadamer nézetei voltak segítségemre ebben a gondolati kísérletben.

Értekezésem második része a már elért eredmények birtokában fordul oda Krasznahorkai életművéhez. Több lépcsőfokban, az életmű különböző, egymásután következő pontjaihoz kapcsolódva próbáltam visszakeresni a „szépség világfeltáró struktúrájának” a jelenlétét és alakulástörténetét. Ehhez úgy tekintettem Krasznahorkai műveire, mint válaszkísérletekre a következő kérdésre: vajon a szépség, írói eszközökkel, a valóság részévé tehető-e? Ez a kérdésirány nem egy strukturalista elemzést eredményezett, mivel maga a világfeltáró struktúra is egy alakuló viszonyrendszernek bizonyul, s ugyankor a művek jelentésgazdagsága sem vezethető vissza néhány elvszerű gondolatra. Ezért értelmezéseimben megpróbáltam számolni az egyes művekre jellemző sajátosságokkal is, ami minden egyes esetben kibővítette az interpretációs mezőt, más és más fókuszpontot hozva létre.

Így került a korai művek (*Sátántangó*, *Kegyelmi viszonyok*, *Az ellenállás melankóliája*) középpontjába az apokalipszis kérdésköre. Ez a fogalom különben is gyakran előfordul a Krasznahorkai műveit értelmező irodalomban, azonban csak külsődlegesen, egyfajta illusztrációként. A *Jelenések Könyvét* használva modellnek megpróbáltam bizonyítani, hogy Krasznahorkai apokalipszise más értelmezést kér magának, és egyfajta filozófiai-ontológiai apokalipszisként értelmeződik. Ez az apokalipszis fogalom pedig nem érthető meg a szépség gondolatköre nélkül, ugyanis a korai regényekben a világ szépséges értelme, egy filozófiai-ontológiai konstrukcióként is interpretálható valóság jut a végére, kerül a vég állapotában bemutatásra. Ebben a konstellációban a szépség még nem tud az ábrázolt valóság részévé válni, csupán egy kimutató dimenziót képez.

A rákövetkező részben ennek az állapotnak a módosulásait követtem nyomon, elsősorban a *Háború és háború* című regényre fókuszálva. A regényben, vagy ahogy én

neveztem el: a „regényműhelyben”, továbbértelmeződik a szépség és a vég között megvonható kapcsolat. Azáltal hogy a regényműhely a valóság sokszoros értelmébe próbál bevezetni, a szépség kérdését a létezés és a nem-létezés közötti átmenetek kérdésévé transzformálja, de anélkül, hogy átlépődne a szépséget a valóságtól elválasztó távolság.

Az *Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó* című regény az a szöveg, amiben összeérnek az előző regényeket meghatározó keresések. Mivel egy Távolságtól-Keletről játszó szövegről van szó, megpróbáltam ezt a sajátosságot is értelmezni. Ennél azonban fontosabb, hogy ez az a regény, amelyben kimutatható módon a szépség megragadhatóvá válik. Ez azonban nem dogmatikus módon történik meg, hiszen a regényben egyszerre válik tapasztalhatóvá a szépség, s ugyanakkor a szépségtől elválasztó távolság is. Az értekezésem legnehezebb feladata a szépség regényben való helyének az értelmezése volt, amit néhány exkluzív filozófiai szöveg segítségével próbáltam meg véghezvinni. Ezt az értelmezést nem tekintem lezártnak, annál sokkal összetettebb Krasznahorkai következtetése, minthogy néhány fogalom segítségével kibontható válhasson. Ezt a következtetést röviden, s ezért enigmatikusan úgy lehet megfogalmazni, hogy a szépség helye a vég végtelenülésében található.

Az utolsó fejezetben Krasznahorkai sajátos mondatainak elemzésére tértem ki. Ezek a mondatok ugyanis, a művekhez hasonlóan, a megszerkesztettségük, gondolati ívük jellegzetességén keresztül, a szépség megmutatkozását próbálják színre vinni.

Az értekezésem felépítése tulajdonképpen egy hermeneutikai kört írt le. Egy előrevételezett struktúra birtokában fordultam a művek felé, ahhoz, hogy ott fejezzem be, ahol elindultam. De már a megtett út által gazdagodva. Ezáltal nem egy zárt, és kimerítő értelmezést akartam létrehozni, hanem inkább Krasznahorkai műveinek gazdagságára akartam felhívni a figyelmet, ami mindig újraolvasásra készíthet bennünket.